

PAROHIA ORTODOXĂ NÄDLAC

A. ISTORICUL COMUNITĂȚII PAROHIALE

Parohia Ortodoxă Nădlac face parte astăzi din Protopopiatul Ortodox Român Arad, Arhiepiscopia Aradului. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea Nădlacul a fost centru de Protopopiat. Din jurisdicția sa făceau parte patru comunități ortodoxe: Nădlac, Cenad, Semlac și Șeitin. Printre protopopii Nădlacului amintiți de documente se numără Petru Bogdanov, preotul Ioan din Bătania, Petru Bojidarovici din Bătania. În anul 1822 documentele vremii vorbesc despre preotul emerit Pavel Mercea, protopop de Nădlac. La începutul veacului al XIX-lea protopopiatul Nădlac se desființează, iar localitățile trec în subordinea Protopopiatului Arad¹. În perioada cât a funcționat Protopopiatul Pecica, în prima jumătate a secolului al XX-lea, parohia Nădlac a fost arondată acestui scaun protopresbiterial. Istoricii au emis mai multe ipoteze în ceea ce privește numele localității². O primă ipoteză afirmă că numele localității provine din latinescul *Magnus Lacus*, care înseamnă „Marele Lac”. Altă variantă susține că denumirea de Nădlac este derivată din cuvântul maghiar *nad* („trestie”), plantă care în trecut creștea din belșug pe aceste meleaguri. O a treia variantă afirmă că numele localității provine din cuvântul compus din limba maghiară *Nagylák* („mare colonie”). Altă explicație pomenește că numele localității provine din limba slavă, prin filieră maghiară: *Lok* („vale, adâncitură, luncă”), tradus prin „Lunca mare” sau „Lunca cu trestii”. În limba sârbă *mnoga* înseamnă „mare, mult”, iar *lokva* înseamnă „băltoacă, iaz”, deci denumirea localității s-ar putea traduce prin „locul cu multe bălți”, din cauza albiilor neregulate ale Mureșului care provocau dese inundații. Primul document în care apare pomenită localitatea datează din anul 1192. Aici apare sub forma *Noglok*. Numele localității Nădlac este amintit foarte des și sub diverse forme, în diferite cronici sau acte de donație, emise pe întreaga perioadă medievală: *Noglok* (1192, 1313, 1332-1337, 1374, 1412, 1425); *Naghlok* sau *Nogh-lok* (1313); *Naglak* (1421, 1424); *Naghlaak* și *Nagh-laak* (1424); *Naglak* (1428, 1451, 1502, 1530, 1559, 1596, 1597, 1654); *Naglach* (1454); *Naghlak* (1462); *Naghlack* (1470); *Nagylak* (1488, 1656, 1764); *Nadlacck* (1488, 1550); *Nadlag* (1559); *Nagilak* (1597); *Nagy-lak* (1654); *Nadgy-Lak* (1656). În prima jumătate a veacului al XX-lea, mai ales în documente legate de apărarea armată a văii Mureșului, se întâlnește denumirea de *Lacul Mare*. Astăzi denumirile oficiale ale localității sunt: varianta în limba română – *Nădlac*; varianta în limba slovacă – *Nadlak*. Nădlacul este cel mai vestit punct al județului Arad, aflându-se la 20°45’ longitudine estică și 46°10’

¹ Gabriela Adina Marco, *Protopopiatul ortodox Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XI, nr. 2 (43), mai 2010, p. 2.

² Idem, *Numele localității Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XIV, nr. 4 (59), august 2013, p. 1-2.

latitudine nordică³. Se întinde pe o suprafață de 133,15 km², din care suprafața extravilană este de 121,17 km², reprezentând 1,74% din suprafața totală a județului Arad (7654 km²). Din punct de vedere al administrației civile Nădlacul aparține de județul Arad, înainte de anul 1918 făcând parte din Comitatul Cenad. În partea estică a Nădlacului se află localitatea Șeitin la 10 km. La nord-est se află localitatea Peregul Mic, la 14 km. În vest și nord Nădlacul se învecinează cu Republica Ungaria, iar în sud, dincolo de Mureș, se găsește localitatea Igrîș (jud. Timiș). Nădlacul se află la aproximativ 50 de km depărtare de municipiul Arad. Localitatea Nădlac este o localitate exclusiv de câmpie, găsindu-se în totalitate în Câmpia Nădlacului, parte a Câmpiei Aradului, fiind modelată în special de râul Mureș, în partea sa sudică. Înălțimile medii se situează între 80 și 140 m. La sud se găsește Lunca Mureșului, o porțiune formată din aluviuni, adesea inundabile. Printre bogățiile subsolului, în zona Nădlacului se găsesc pungi cu țitei, gaze naturale și apă geotermală. Cernoziomurile⁴ care alcătuiesc solul câmpiei fac din aceasta o zonă excelentă pentru agricultură. Aici se întâlnesc cernoziomuri carbonatice, gleizate, sau cernoziomuri în diferite stadii de gleizare. Clima zonei⁵ este temperat continental-moderată, cu influențe mediteraneene. Temperatura medie anuală oscilează între +10-12°C. Datorită poziției fizico-geografice, a condițiilor climatice și configurației reliefului vegetația naturală a teritoriului orașului Nădlac se include în formațiunea zonală de silvostepă și chiar de stepă (suprafețele orizontale ale câmpiei Nădlac-Pecica) și vegetației de luncă (valea Mureșului). Fauna zonei este parte a subregiunii euro-siberiene, caracterizată la Nădlac prin prezența rozătoarelor, a prepelițelor, fazanilor etc. Ihtiofauna zonei Nădlac cuprinde zonele mreței, a crapului, a somnului etc. În primii ani ai secolului al XIX-lea, una din ultimele mari colonizări efectuate de către administrația habsburgică în zona Banatului a adus la Nădlac o numeroasă populație de origine slovacă. Încă de la așezarea lor aici, slovacii au constituit majoritatea locuitorilor. O comunitate bine-închegată de greco-catolici apare la Nădlac începând cu anul 1847, iar în perioada 1948-1990, reprezentanții acesteia au revenit în rândurile ortodocșilor. După anul 1872 se poate vorbi la Nădlac de comunitatea ortodoxă sârbă, separată de comunitatea ortodoxă română⁶. La ultimele două recensăminte numărul total al nădlăcanilor a fost de 8154 persoane în anul 2002, iar peste zece ani, în 2012 s-a constatat că populația a scăzut până la cifra de 7398 locuitori.

B. ISTORICUL BISERICII PAROHIALE

³ *Aradul, permanentă în istoria patriei*, Arad, 1978, p. 11.

⁴ Aurel Ardelean, *Flora și vegetația județului Arad*, București, edit. Academiei Române, 2006, p. 30, 31.

⁵ Ștefan Costea; Dumitru D. Costea, *Șeitin. O așezare românească milenară de pe Mureșul Inferior*, Arad, edit. Mirador, 1998, p. 39.

⁶ Gabriela Adina Marco, *Despărțirea dintre comunitățile românească și sârbească de la Nădlac*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări”, vol. III, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2011, pp. 82-101.

Primele date concrete despre existența unei comunități ortodoxe la Nădlac datează din veacul al XV-lea, o dată cu așezarea sârbilor pe malurile Mureșului. Imediat după așezarea la Nădlac, frații Iakšić au ordonat construirea unei biserici ortodoxe în imediata apropiere a cetății lor, cunoscută astăzi sub numele de „biserica din Dolmă”⁷. În anul 1699, în urma Păcii de la Karlowitz, s-a instalat la Nădlac un punct de graniță pe Mureș între Imperiile Habsburgic și Otoman, unde au fost angajați sârbi emigrați din Imperiul Otoman. Aceștia au demolat vechea cetate a familiei nobiliare sârbe Iakšić refolosindu-se materialul pentru a se construi un nou lăcaș de cult, cunoscut astăzi sub numele de „Biserica din Velj”. Noua biserică a fost construită pe malul apei Velj, care ulterior a fost asanată, astăzi fiind o stradă din cartierul nădlăcan Bujac (str. Mihail Kogălniceanu). Conform unei legende locale, credincioșii veneau la biserică cu luntrea pe Velj, deoarece noroiul de pe stradă făcea dificil accesul la lăcașul de închinăciune. Biserica veche din Velj a fost construită în stil navă. La mijlocul veacului al XVIII-lea, unul dintre cei mai cunoscuți pictori de biserici din spațiul arădean a fost macedo-românul Ștefan Tenețchi (? – 1798)⁸. Printre multele lăcașuri de cult, înfrumusețate în interior de pictura acestuia, se numără și vechea biserică din Nădlac. La începutul veacului al XIX-lea micuța biserică din Velj „pornea spre ruinare”. Desele revărsări ale Mureșului și intemperiiile vremii au contribuit la slăbirea temeliei bisericii. Tot în acea perioadă la Nădlac are loc o explozie demografică. Pregătirile pentru ridicarea lăcașului de cult au început încă din 1810. Până la terminarea construcției, credincioșii nădlăcani au contribuit cu diverse sume pentru a se putea finanța ridicarea unei noi biserici. Cel care se ocupă cu efectuarea și supravegherea lucrărilor de edificare a noii biserici ortodoxe la Nădlac a fost Francisc Schwab⁹ din Kikinda Mare (astăzi în Serbia). La data de 28 aprilie 1822, în prezența a numeroși nădlăcani, s-a pus piatra de temelie a noii biserici¹⁰. Într-un inventar din 1870 se face precizarea că biserică e construită pe un teren de 552 stânjeni pătrați, suprafața construită fiind de 380 stânjeni pătrați. Aspectul de astăzi al bisericii datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea, când clădirea a suferit reparații aproape în întregime: a fost înălțată, s-a modificat turnul și acoperișul acestuia, s-a pictat biserică în interior, a fost realizat iconostasul și celelalte elemente de sculptură interioară și s-a pavimentat cu piatră. Lăcașul de cult ortodox de la Nădlac este biserică de zid fiind construită din cărămidă, având o lungime de 36 m, o lățime de 15 m și o înălțime în dreptul turnului de 48,80 m. Biserica ortodoxă română din Nădlac este clădire stil navă dreptunghiulară, altarul terminându-se cu o absidă semicirculară, având un turn-clopotniță în partea de vest. Stilul arhitectonic este cel baroc.

⁷ Idem, *Familia nobiliară Jakšić de Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XI, nr. 3 (44), august 2010 [nr. 4 (45), noiembrie 2010], p. 2-3.

⁸ Idem, „Urme” ale pictorului Ștefan Tenețchi la Nădlac, în „Ecclesia” (Nădlac), anul X, nr. 6 (41), decembrie 2009, p. 2.

⁹ Idem, *Istoricul construirii bisericii ortodoxe române din Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul IX, nr. 2 (32), aprilie 2008, p. 2.

¹⁰ Ludovit Haan; Daniel Zajac, *Dejepis stareho i noveho Nadlaku*, Nadlaku, vidal D.Z.S.Č.R.S., 1994, p. 15.

Amvonul și pronaosul sunt puțin înălțate față de naos (cu două trepte). Accesul în biserică se face pe două intrări, una pe partea de apus și una pe partea de miazăzi, la care se adaugă încă o intrare pe partea de miazăzi, care permite accesul spre cafas și spre clopotniță. În tradiția nădlăcană intrarea dinspre miazăzi se numește „ușa bărbaților”, iar cea dinspre apus poartă denumirea de „ușa femeilor”. Biserica este luminată natural prin 10 ferestre de dimensiuni mari (câte 4 pe laturile de nord și sud și câte una pe laturile de vest și est). Ferestrele sunt din fier forjat cu sticlă transparentă. Au o formă dreptunghiulară, partea de sus fiind ușor rotunjită. Turnul¹¹. În ședința comitetului parohial din data de 1/13 decembrie 1880 se constată că „din cauza că turnul bisericii la trasul campanelor¹² devine în mișcare, carea mișcare poate fi dăunătoare pentru întreg edificiul bisericesc”. Drept urmare se ia în considerare propunerea reparării acestuia. După mai multe căutări pe la bisericile din jur, membrii comitetului parohial au ajuns la concluzia că turnul bisericii ortodoxe de la Lipova s-ar potrivi cel mai bine cu aspectul arhitectural al bisericii din Nădlac. În 1882 o comisie nădlăcană s-a deplasat la Lipova ca să vadă „lăudatul turn alu bisericei greco-orientală de acolo”. În 28 aprilie 1883 toate lucrările la turn și reparările exterioare au fost încheiate. Acoperișul turnului bisericii este considerat o bijuterie în domeniu. Același tip de turn este întâlnit în România doar la biserica ortodoxă română din Lipova și la cea din Igrăș (jud. Timiș). Înalt de 10 m, acoperișul turnului se poate vedea de la o distanță destul de mare de Nădlac – aproximativ 7 km. Pe cele patru colțuri ale turnului sunt câte 3 torțe (potire cu foc), dispuse pe trei nivele, reprezentând pe cei 12 Apostoli. Din cele patru colțuri se înalță 4 stâlpi uniți la vârf, care întruchipează pe Maica Domnului. Acoperișul este o combinație de stiluri artistice – baroc, rococo, simbolism. Este o reprezentare simbolică a Pogorării Duhului Sfânt peste Sfinții Apostoli în ziua Cincizecimii. La baza acoperișului turnului, pe toate cele patru laturi este înscris cu cifre aurite anul în care a fost înălțat turnul – 1883. Partea superioară a turnului a fost acoperit cu aramă și a fost garantat pentru un secol. După aproape un secol și jumătate splendoarea și trăinicia turnului de la Nădlac nu s-au diminuat aproape cu nimic. „Glasul Sfintei Liturghii”, cum spune imnul religios, poate fi auzit în toată lumea creștină cu ajutorul clopotelor. În timpul primului război mondial au fost rechiziționate de armata austro-ungară trei clopote¹³. Astăzi la Nădlac la rugăciune ne cheamă cu glasul lor grav și solemn cele 4 clopote din turnul bisericii, două făurite de meșterul Frideric Hönig din Arad, în anul 1924, donații ale credincioșilor Agata Păștean¹⁴, Ilie Mărginean, Dimitrie Stoica, preotul

¹¹ Gabriela Adina Marco, *Turnul Bisericii Ortodoxe din Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul III nr. 4,5 (16,17) mai, iunie 2001, p. 3.

¹² Adică a clopotelor.

¹³ Gabriela Adina Marco, *Obiecte de metal (clopote) rechiziționate de armata austro-ungară în timpul primului război mondial*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. X, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2015, pp. 157-162.

¹⁴ Idem, *Unele consecințe ale trasării graniței de stat între România și Ungaria în zona Nădlac*, în „95 de ani de la MAREA UNIRE (culegere de studii), volum omagial”, coordonator Marius Ioan Grec, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 133-140.

Nicolae Mărginean cu soția Emilia, preotul Nicolae Chicin, în amintirea unor membri ai familiilor lor. În primăvara anului 2005 clopotul cel mare s-a crăpat din nou și nu s-a mai putut folosi. Ca urmare s-a luat legătura cu o firmă de turnat clopote din Satu Mare, care a luat clopotul crăpat și l-a returnat. Cu ocazia reșezării clopotului în turnul bisericii, acesta a fost electrificat. Inițial gardul exterior al bisericii era din pământ bătut. Pe la mijlocul deceniului al patrulea al secolului trecut s-a pus problema ridicării unui nou gard, deoarece cel existent era aproape de ruinare. O parte a banilor necesari pentru realizarea gardului exterior al bisericii au provenit în urma vânzării produselor agricole de pe pământurile bisericii. Licitațiile pentru realizarea gardului și repararea bisericii s-au desfășurat în zilele de 2 și 5 septembrie 1937¹⁵. Gardul are soclu de beton, iar partea de sus este din fier. Cei care s-au ocupat de construirea gardului au fost: meșterii Skrada și Rozsa contra sumei de 230000 lei, pentru partea de beton, iar pentru gardul de fier: Traian Chicin pentru 119952 lei. În ședința din data de 21 mai 1938¹⁶ comitetul bisericesc decide ca odată cu realizării noului gard să se facă și unele lucrări în curtea bisericii, și anume: au fost scoși brazii bătrâni și uscați, precum și „băgrinii” din spatele bisericii, au fost plantați brazi tineri, s-au tuns brazii până la nivelul gardului, s-a nivelat terenul în curte, s-au scos buruienile. Pictura și sculptura. La sfârșitul secolului al XIX-lea biserica ortodoxă română din Nădlac a îmbrăcat haină nouă prin înfrumusețarea interioară ce a constat din pictură, sculptură și pardosire. După renovarea masivă în exteriorul bisericii, consilierii au ridicat problema înnoirii interiorului lăcașului de cult: „urmează de sine ca și interiorul se nu rămână în mai puțină luare în considerațiune cum e d.e. „Templa” care este învechită și strepusă din altă biserică catu de prezentu deabea se mai observă tipurile santiloru pe santele icoane cu nisce inscripțiuni ne-nțelese slavonesci ce nu convinu defeliu cu biserica română națională. Deci este de doritu ca și partea din întru a s. biserici să se renoească și streformeze conformu stilului orientalu românu prin ce s-ar aduce jertva bineprimită lui Ddieu.”¹⁷. Din 1892 mai mulți pictori cunoscuți în epocă sunt contactați de comitetul parohial nădlăcan pentru a propune planuri și costuri ale pictării interiorului bisericii nădlăcane și de realizare a iconostasului și a altor lucrări de sculptură. Concursul între artiștii pictori și sculptori s-a desfășurat în același timp. Nădlăcanii au luat în considerare și faptul că aceeași persoană să poată realiza întreaga lucrare (pictură și sculptură). În ședința din 30 iunie/12 iulie 1896 președintele comitetului parohial, preotul Nicolae Chicin, la insistențele fratelui său, medicul Iuliu Chicin, prezintă „ofertul domnului Ion Zaicu, pictor academic și auritor”¹⁸. Oferta este primită, pictorul urmând să fie remunerat cu 3200 florini pentru pictură și cu 1500 florini pentru auritură. Plata se va face în rate, adică trei

¹⁵ Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Nădlac, *fond Oficiul Parohial Ortodox Român* (A. P. O. R. Nădlac), dosarul nr. 5/1935-1940, f. 456; registrul nr. 60/1915-1943, f. 128.

¹⁶ *Ibidem*, registrul nr. 60/1915-1943, f. 136.

¹⁷ *Ibidem*, registrul nr. 55/1879-1894, f. 37.

¹⁸ *Ibidem*, f. 106-107.

sferturi se va plăti înainte de începerea lucrului, bani din care artistul își va cumpăra materialele necesare, iar restul după „colaudare”. În 7/19 august 1896 episcopul Ioan Mețianu aprobă contractul încheiat între Parohia ortodoxă română din Nădlac și pictorul Ioan Zaicu¹⁹. Cea mai avantajoasă ofertă primită de nădlăcani pentru iconostas și celelalte obiecte de lemnărie a fost cea venită de la familia de sculptori Bosioc (Busuioc, Busioc – în diverse documente): Nistor – tatăl, Iuliu și Iosif – fiii. Câștigătorii concursurilor de pictură și sculptură – pictorul Ioan Zaicu și sculptorii Bosioc – au semnat contractele de lucru în aceeași zi: 30 iunie/12 iulie 1896, având fiecare obligația ca totul să fie gata în exact un an de zile²⁰. Cât timp s-a efectuat pictarea bisericii și așezarea obiectelor de lemn în lăcașul de cult s-a recurs la un artificiu în ceea ce privește slujbele religioase. Preotul nădlăcan a făcut un raport la Arad în data de 18/30 septembrie 1896 privind situația din locașul de cult, luând drept exemplu pe protopopul Moise Bocșan, care cu ceva timp în urmă s-a confruntat cu aceeași problemă în parohia sa din Curtici. Acesta a sfințit o școală și acolo a făcut slujbele religioase, cu aprobare de la episcop. Deoarece „pictorul Zeic s-a apucat de pingarea bisericii ... lucră cu 4 inși pe lângă sine ... Lăuntrul bisericii e plin de stâlpi, scânduri din ce este compus stelajul necesariu și alte instrumente de ale pictorului. ... La noi de 7 săptămâni ori circa s-a apucat de pingarea bisericii”²¹. Luând exemplul parohia Curtici, la Nădlac în timpul lucrărilor de înfrumusețare interioară a bisericii slujbele religioase s-au ținut în încăperea destinată școlii de fete de la școala centrală confesională: „localul ce s-a folosit în anul trecut de sală de învățământ de present se folosește de casă de rugăciune și până atunci până vom reîncepe serviciul divin în sta biserică”²². În acea perioadă cursurile speciale destinate fetelor s-au suspendat. Ioan Zaicu²³ s-a născut la data de 2/14 septembrie 1868 la Fizeș-Berzovia, jud. Caraș-Severin, al doilea fiu al lui Adam și Maria Zaicu. Școala primară o face în satul natal. Ajutat de învățătorul din sat, Martin Țiapu, Ioan Zaicu deprinde meșteșugul zugrăvitului, apoi a fost trimis ca ucenic la zugravul de biserică Filip Matei din Bocșa. În octombrie 1892 Ioan Zaicu pleacă la Viena, unde s-a înscris la Academia de Arte Frumoase. Aici a urmat timp de doi ani cursurile ca auditor și alți doi ani ca student. Nesfârșitele griji materiale din anii studenției l-au determinat pe Ioan Zaicu să se întoarcă în locurile natale pentru a câștiga bani prin executarea unor comenzi de pictură bisericească. La inițiativa și la invitația unui prieten, pe care și-l făcuse la Viena – medicul nădlăcan Iuliu Chicin, Ioan Zaicu se înscrie la concursul pentru pictarea bisericii de la Nădlac. Fiind prima biserică pe care o pictează, Ioan Zaicu a dorit să își făurească un renume de bun pictor și auritor. Tehnica picturală folosită de Ioan Zaicu a fost fresca în ulei,

¹⁹ *Ibidem*, dosarul nr. 4/1894-1896, f. 212.

²⁰ *Ibidem*, registrul nr. 56/1894-1898, f. 107.

²¹ *Ibidem*, dosarul nr. 4/1894-1896, f. 226.

²² *Ibidem*, registrul nr. 56/1894-1898, f. 116, dosarul nr. 4/1894-1896, f. 238.

²³ Dimitrie Chișa, *Ioan Zaicu (1868-1914) – pictorul bisericii ortodoxe române din Nădlac - micromonografie*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul IX, nr. 4 (34), august 2008, p. 4-5.

iar pentru iconostas a pictat icoanele pe pânză, apoi le-a lipit pe lemn. Frescele lui Ioan Zaicu din biserica de la Nădlac par contradictorii prin multitudinea de stiluri în care sunt realizate (baroc, expresionism, realism, renașcentist, romantic etc.). Ioan Zaicu a realizat „studii de atelier” chiar în cadrul „operei sale de căpătâi”, realizând în mai multe scene picturale unul sau mai multe personaje văzute din spate. În ședința comitetului parohial din 11/23 martie 1893 se face auzită dorința de a se face un nou iconostas în locul „iconostasului prea învechit carele este aproape a se ruina și care și în timpurile de azi încă pe toate santele icoane sunt iscălite cu inscripții străine, slavone”²⁴. Iconostasul este lung de 10 m și înalt de 15 m și abundă în elemente decorative. Tronurile, stranele și scaunele din biserică sunt realizate în același stil decorativ ca și iconostasul. Abundă elementele florale, în special vrejuri de viță de vie. Sculptura iconostasului și a mobilierului este realizată cu elemente decorative în stil baroc. Se poate afirma că elementele decorative sunt foarte bogate, puține suprafețe rămânând neacoperite de sculptură decorativă, care apoi a fost aurită. După aproape 100 de ani de la realizarea picturii interioare, comitetul parohial de la Nădlac ia decizia ca ansamblul pictural să fie restaurat. În anul 2000, la data de 17 mai (joi – ziua săptămânală închinată Sfântului Ierarh Nicolae, hramul bisericii nădlăcane), s-a început ridicarea schelei în interiorul bisericii pentru a se începe restaurarea picturii, care era afumată de la lumânările care ardeau în biserică de mai bine de un secol. Vechimea a fost un alt factor care a accentuat deteriorarea ansamblului pictural. Sumele necesare pentru această amplă lucrare s-au strâns din donații de la credincioși. Pe măsură se înaintau lucrările de restaurare, credincioșii au donat tot mai mulți bani. Obiecte vechi de cult. Din biserica veche din Velj se păstrează²⁵ până în zilele noastre, în actuala biserică din Nădlac câteva obiecte, și anume: vechiul tron arhieresc, un număr de 30 de scaune din biserică, un scaun preoțesc, ce are inscripția „1756”, unele obiecte de cult (un disc, o steluță, o copie, un potir, un prăznicar la Duminica Tomii) și un candelabru. Mormântul Domnului, cu icoanele pictate de Ștefan Tenețchi (fig. 2), este adus din vechea biserică și renovat de Ioan Zaicu în anul 1898, fiind revopsit în anul 2001, cu ocazia renovării interioare a bisericii. În colecția Muzeului de artă veche ecleziastică, găzduit în incinta Mănăstirii „Sfântul Simion Stâlpnicul” din Arad-Gai se păstrează două icoane pictate de Ștefan Tenețchi²⁶ care provin din biserica nădlăcană din Velj. Este vorba de o icoană a Sfântului Nicolae și una reprezentându-l pe Mântuitorul Iisus Hristos. Cărți vechi. Printre cele mai vechi și importante volume²⁷ care se găsesc astăzi în biblioteca parohială din Nădlac se numără următoarele cărți de cult sau mirene, unele dintre ele având însemnări pe margine, mai

²⁴ A. P. O. R. Nădlac, registrul nr. 55/1879-1894, f. 196-197.

²⁵ Gabriela Adina Marco, „Urme” ale pictorului Ștefan Tenețchi la Nădlac, în „Ecclesia” (Nădlac), anul X, nr. 6 (41), decembrie 2009, p. 2.

²⁶ Horia Medeleanu, *Valori de artă veche românească în colecția mănăstirii “Sf. Simion Stâlpnicul” din Arad-Gai*, Arad, 1986, p. 66.

²⁷ Gabriela Adina Marco, *Politica culturală a Parohiei Ortodoxe Române de la Nădlac până la Unirea din 1918*, în „Buletinul „Casa cărții” al Bibliotecii „Tudor Arghezi””, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2008, pp. 178-193.

vechi sau mai noi, legate de evenimente istorice sau personale: *Patima și moartea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, de Vasile Aaron, tipărită la Sibiu, în tipografia lui Ioan Bart în 1808, scrisă cu alfabet chirilic. Dintr-o notiță de pe carte aflăm că a fost proprietatea lui Constantin Țireac, care a donat-o apoi bisericii; Constantin Diaconovici-Loga, *Tâlcuirea Evangheliilor*, Buda, 1835; *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a feții cei vechi și cei nouă. După originalul celor șaptezeci și doi de tâlcuitori din Alexandria*, tipărită „în zilele prea Înaltului nostru împărat al Austriei, Francisc Iosif I. Sub privegherea și binecuvântarea excelenței sale prea sfințitului domn Andreicu Baron de Șaguna”, Sibiu, 1856-1859, cu alfabet chirilic. Pe această carte, care are copertele îmbrăcate în catifea roșie, se află următoarea inscripție: „Această Sfântă Evanghelie s-au cumpărat în anul de la Crt. 1863, Aprilie 23 prin artistii Comunei G.n.u. eclesiastice cu 60 florini v.a. În acestu Anu au fostu Episcopu Pr. Sft. Sa Domnul Procopiu Ivașcoviciu, protopresviteriu Ioan Rațiu, eară preoții respectivu a acestei comune: Michael Czervencovici Parochu și Assr Consistor – George Șerban Parochu Vincențiu Marcovici Parochu administrator și Petru Adamovici Capelan cel dintiu și estu din urmă de nacionalitate serbă. Iiu Invaciatorii au fost Michail Chicin român și Iiiu Demetriu Adamovici Serbu. Epitropii: I Demetriu Luțiaiu; II Ioan Feher; Vasiliu Olariu ear servitoriu St. Bisericii Petru Petrovici. S-au înscriș în anul 1863 Maiu 19 în Nădlacu prin Vincențiu Marcovici, parochial administrator.” La final sunt câteva pagini în care este consemnată cronica parțială a parohiei; *Istoria literală tâlcuire a cărților Noului Testament compusă de Vasile Ioanovici presbiter din eparhia Bucovinei al studiului bisericesc al Noului Testament la Institutul Teologic în Cernăuți*, tipărită la Cernăuți la tipografia lui Ialoan Ehardt în 1859, cu alfabet chirilic. Șirul preoților care au slujit la Nădlac. Jivan (1728), Stoia (1728), Hristofor (1728), Petru (1728), Ioan Popovici (1737-1778), Sava Cervencovici (1739-1817)²⁸, Lazăr Galcovici (1747-1778), Lazăr Popovici (1747-1786), Teodor Stoianovici (1756-1791), Sava Nicolici (1759-1796), Petru Costin (1767), Moise Steplecevic (1767-1795), Petru Georgevici (1774-1775), Lazăr Ioanovici (1774-1789), Pavel Popovici (1774-1800), Paul Popovici (1774-1800), Sava Sveșcenici (1775), Petru Mercea (1774-1776)²⁹, Petru (1778-1786), Petru Vasici (1784-1790), Teodor Stoiadin (1782-1830), Pavel Nicolici (1789-1791), Lazăr (1786), Lazăr Giurcovici (1775-1790), Petru Popovici (1786-1813), Nicolae Onea (1786-1817), Petru Stoicevici (1788), P. Popovici (1791), Teodor Stoicevici (1791), Florian (Flore) Popovici (1800-1818), Pavel Cervencovici (1784-1829), Paul (Pavel, Pavo) Cervencovici (1784-1829), Lazăr Cervencovici (1794-1831), Flore Merce (1800-1831), Pavel Popovici (1811-1818), Vasile Cervencovici (1817-1820), Mihail Cervencovici (1817-1839), Pavel Merce (1817-1830), Petru Popovici (1820-1828), Todor Stoiadin (1830-

²⁸ Idem, *Familia Cervencovici – „dinastie” de preoți*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XV, nr. 4 (65), noiembrie 2014, p. 2.

²⁹ Idem, *Familia nobiliară Mercea de Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XV, nr. 3 (64), august 2014, p. 2.

1833), Mihai Cervencovici (1829-1867), Constantin Truță (septembrie-decembrie 1831), Mihail Florian Petrilă (aprilie 1834), Petru Varga (1834-1858)³⁰, Lazăr Adamovici (1835-1838), Petru Ionesco (1836-1841), Iacob Varga (septembrie 1843), David de Luțai (martie 1844-1857)³¹, Petru Adamovici (1860-1867), Dimitrie Luțai (1866-1868), George Șerban (1838-1895)³², Vincențiu Marcovici (1858-1912)³³, Nicolae Chicin (1892-1939)³⁴, Nicolae Mărginean (1913-1943), Teodor Șerb (1938-1950), Aurel Goia (1943-1961), Dimitrie Popian (1949-1957), Vasile Bărbuț (1957-1991)³⁵, Viorel Mihuț (1961-1972), Ștefan Păcurar (martie 1976-prezent). Cântăreți. După cum era obiceiul, în perioada când au funcționat școlile confesionale, învățătorii erau în același timp și cântăreți de strană, iar unii dintre ei au fost și conducători de cor. Printre cei mai de seamă se numără următorii: Romul Tăucean, Gheorghe Precupaș, Traian, Totorean, Alexandru Pop. Astăzi corul bisericii este condus de învățătoarea Delia Borlea, iar cântăreț în strană este prof. Vasile Alexandru Nica.

C. CIMITIRUL

La Nădlac sunt două cimitire ortodoxe românești, cunoscute în popor ca *cimitirul De Din Sus* și *cimitirul din Bujac*. Primele mențiuni despre cimitirele din Nădlac datează din anul 1882, dar acestea au existat cu mult înainte. În 1940 se afirma că ortodocșii din Nădlac au „morminți pe cari biserica ort. le folosește de peste 100 de ani”³⁶. Cimitirul De Din Sus se află la marginea de răsărit a Nădlacului. Este folosit în comun de comunitățile ortodoxă română și greco-catolică. Aici se înmormântează în special persoanele care locuiesc în partea localității aflate la răsărit de biserică. Cimitirul din cartierul nădlăcan Bujac este situat la marginea dinspre apus a localității. Este folosit în comun de comunitățile română și sârbă din Nădlac. Aici sunt înmormântate în special persoanele care locuiesc în partea localității de la vest de biserică. La Nădlac și pe valea Mureșului inferior împotriva armatei maghiare în timpul primului război mondial și imediat după, au acționat Divizia I de vânători – comandată de generalul Lecca și Divizia a II-a de cavalerie. O crâncenă bătălie s-a dat în hotarul comunei Apátfalva (de lângă Nădlac, astăzi în Ungaria), căzând la datorie numeroși români³⁷. Trei dintre aceștia au fost înmormântați la

³⁰ Pavel Vesa, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2008, pp. 107-109.

³¹ Gabriela Adina Marco, *Preoți nădlăcani proveniți din familii nobiliare*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XI, nr. 5 (46), decembrie 2010, p. 2-3.

³² Idem, *Familia Șerban – generații peste timp*, în „Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. V, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 110-122.

³³ Idem, *Nădlăcani „martori” la realizarea Memorandumului din 1892*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul X, nr. 1 (36), martie 2009, p. 2.

³⁴ Idem, *„Dinastia” Chicin – o familie de intelectuali nădlăcani*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XVI, nr. 2 (68), mai, iunie 2015, p. 2-3.

³⁵ *În amintirea unui slujitor al Sfântului Altar: Vasile Bărbuț (1921-1998)*, în „Calea mântuirii”, (Arad), anul IX, serie nouă, nr. 47 (444), 16 noiembrie 2008, p. 3.

³⁶ A. P. O. R. Nădlac, registrul nr. 60/1915-1943, f. 131.

³⁷ Gabriela Adina Marco, *Monumentele eroilor ortodocși din Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul IX, nr. 3 (33), iunie 2008, p. 2.

Nădlac, în cimitirul De Din Sus. Este vorba de: Ilie Nicolae de 27 de ani, originar din Grădiștea – Vâlcea; Ilie Stan de 26 de ani de loc din Sutești – Vâlcea și Mihai Borșoiu în vârstă de 25 de ani, originar din Romani – Vâlcea. În anul 1934 Societatea Tinerimea Română din Nădlac s-a îngrijit de ridicarea în cimitirul De Din Sus a unui monument al eroilor căzuți în timpul primului război mondial. Monumentul a fost sfințit la data de 26 august³⁸. La Nădlac se află un singur mormânt al unui erou căzut în timpul celui de-al doilea război mondial. Este vorba de Ștefan Burlacu din Regimentul 4 Grăniceri, împușcat de unguri în dreptul Pichetului de Grăniceri din Nădlac de la nr. 77, în data de 26 august 1944. Mormântul se află în imediata apropiere a monumentului eroilor căzuți în primul război mondial. În amintirea unor eroi căzuți pe câmpul de bătaie în timpul celui de-al doilea război mondial în curtea bisericii s-au ridicat două troițe. Prima cruce, din lemn, a fost ridicată în vara anului 1942 în amintirea lui Lazăr Mărginean, soldat voluntar în armata română. A doua troiță, de marmură albă a fost ridicată în anul 1944 pentru eroul Ilie Stroia. În cimitirele din Nădlac mai sunt înmormântați o serie de personalități care au purtat cu cinste numele de nădlăcani, printre care amintim pe: preotul George Șerban (1838-1895), preotul și profesorul de la Institutul Teologic din Arad Nicolae Chicin, Uroș Pătean (1875-1924)³⁹ membru al Sfatului Țării de la Sibiu (1918-1919) și mulți alții.

D. ACTIVITĂȚI CULTURALE ȘI FILANTROPICE ÎN TRECUT

Primele date privind existența unei școli la Nădlac datează din anul 1772, când se face precizarea că la Nădlac funcționa o școală „de demult”, sprijinită din banii bisericii ortodoxe⁴⁰. Pe parcursul secolului al XIX-lea, din cauza numărului tot mai mare de copii, s-au deschis la Nădlac patru școli: școala centrală (lângă biserică, unde au funcționat două săli de învățământ), școala din cartierul Bujac, iar din 1888 și-a deschis porțile și școala din cartierul De Din Sus. Școala confesională centrală⁴¹ se află în imediata apropiere a bisericii. Aceasta avea două săli de învățământ, una destinată școlii inferioare (clasele I, II, III) și cealaltă destinată școlii superioare (clasele IV, V, VI). De la sfârșitul secolului al XIX-lea aici a funcționat și școala de fete. Prima mențiune a existenței acestei școli datează din anul 1840. Clădirea găzduia, pe lângă școală, locuința unui învățător, sala de consfătuire a comitetului parohial, precum și sala de joc, unde se întruneau tinerii ortodocși duminicile și la sărbători. Această clădire școlară a fost construită în două faze, prima datând din anul 1887 cu costuri de peste 30000 florini, iar a doua din anul 1909.

³⁸ Idem, *Monumentele eroilor din Nădlac*, în „Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani de la Marea Unire”, vol. VII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 282-288.

³⁹ Idem, *Uroș Pătean – Un nădlăcan în Parlamentul țării*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări”, vol. IV, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 316-325.

⁴⁰ Idem, *Începutul școlii confesionale de la Nădlac. Învățătorii din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XIV, nr. 1 (56), martie 2013, p. 2.

⁴¹ Idem, *Reuniunea învățătorilor arădeni. Ședința de la Nădlac din 1910*, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani*, vol. VIII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2014, pp. 567-577.

Renovarea din temelii a clădirii școlii centrale a fost una din măsurile luate de nădlăcani în vederea pregătirii adunării Reuniunii învățătorilor desfășurată la Nădlac în 1910. Școala existentă în cartierul Bujac funcționa din anul școlar 1870-1871⁴², primul învățător fiind Ioan Caracioni. În cursul anului 1914 la Bujac s-a realizat „o altă zidire de focar al învățământului confesional-național român pentru fiii și fiicele credincioșilor gr. ort. români din această parte” a comunei. Costurile lucrărilor s-au ridicat la 13488, 90 coroane. Datorită creșterii numerice a populației, și, implicit, a copiilor de vârstă școlară, se solicită înființarea unei noi școli confesionale ortodoxe române încă din anul 1886⁴³. La construirea clădirii școlii De Din Sus s-au utilizat 8000 „vaiuguri” și rămășițele re folosibile de la biserică, de la acoperișul și turnul renovate în urmă cu câțiva ani (1883). Sala de clasă avea lungimea de 10 m, lățimea de 8 m, înălțimea de 3,8 m. Școala își va începe activitatea din anul școlar 1888/1889, având ca prim învățător pe Romul Tăucean. Corul bisericesc. O acțiune menită să atragă cât mai mulți credincioși de toate categoriile sociale în viața culturală a Nădlacului a fost înființarea corului bisericii ortodoxe române. „Causa este santa și natiunala!”⁴⁴ (sfântă și națională – n.n.), se spunea adesea, iar „cântarea armonioasă pentru susținerea religiozității face foarte mult”. Încă de la sfârșitul veacului al XIX-lea la Nădlac au existat tentative de a se constitui un cor de adulți care să cânte în biserică, dar și la diverse manifestări artistice și patriotice. Chiar de la începuturi conducerea corului a fost încredințată învățătorilor, care pe atunci erau și cantori, sau studenților la teologie. Primul dirijor al unui cor bisericesc a fost preotul Nicolau Chicin pe vremea când acesta era student la Institutul Teologic din Arad, în 1886. Până la al doilea război mondial la Nădlac existau două coruri: unul de adulți și unul de școlari. După primul război mondial pe perioade mai lungi sau mai scurte în biserică răspunsurile liturgice au fost date de corul meseriașilor, a cărui dirijor era Vasile Siladi. La data de 28 februarie 1933 s-a înființat „Corul vocal bisericesc ort. rom. din Nădlac” și se cere aprobarea statutului de către Consiliul Eparhial de la Arad⁴⁵. Inițial a avut 26 de membri. Pe lângă faptul că a cântat tot a doua duminică la Sfânta Liturghie, a cântat la praznice mari, parastase oficioase și vecernii. La cununii și înmormântări a cântat unde era chemat. Pe perioada cât a funcționat la Nădlac școala confesională ortodoxă, elevii mai pricepuți la cântare erau recrutați într-un cor de copii care dădea răspunsurile liturgice în biserică la Sfintele Liturghii, dar și la alte slujbe religioase⁴⁶. Dirijorul corului era unul dintre învățători, care pe lângă sarcina de a cânta cu copiii în biserică îi organiza și pentru dansul călușarilor sau pentru colinda cu Irozii în ajunul Crăciunului. De

⁴² Idem, *Școala confesională ortodoxă din cartierul nădlăcan Bujac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XIII, nr. 5 (55), decembrie 2012, p. 2-3.

⁴³ Idem, *Școala din cartierul nădlăcan „De Din Sus” („Școala lu’ Cucu”)*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XVI, nr. 1 (67), aprilie 2015, p. 2.

⁴⁴ Idem, *Corul Bisericii Ortodoxe din Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul VIII, nr. 2 (27), mai 2007, p. 2.

⁴⁵ A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 5/1935-1940, f. 34, registrul nr. 60/1915-1943, f. 88-89.

⁴⁶ Gabriela Adina Marco, *Corul de copii*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XII, nr. 2 (48), iunie 2011, p. 2.

asemenea el alegea dintre băieți pe cei care făceau parte din „echipa diecilor”. Ca o funcție suplimentară, atât dirijorul, cât și ceilalți învățători trebuiau să asigure ordinea și disciplina școlărilor în timpul slujbelor religioase. Corul actual bisericesc este dirijat de învățătoarea Delia Borlea și cântă răspunsurile liturgice în fiecare duminică și la Praznicele Împărătești pe patru voci. Acesta are o activitate neîntreruptă începând cu anul 1976. În anul 2015 familia corului bisericesc numără 22 de membri. Răspunsurile liturgice date de corul bisericesc nădlăcan sunt pe muzica lui Trifon Lugojan, fiu al Nădlacului. Biblioteca parohială. Cea mai veche mențiune a unei biblioteci la Nădlac datează din anul 1826⁴⁷. Deși foarte modestă (fiind compusă doar din câteva cărți, atât religioase, cât și laice), aceasta este dovada că la Nădlac setea de cultură se manifesta încă din acele vremuri. Preotul nădlăcan din acele timpuri – Lazăr Cervencovici – scria în jurnalul său că tatăl său, preotul Petru, cumpărase câteva cărți pe care le folosea întreaga familie: „Având eu niscai cărți românești rămase chiar de la părintele meu Petru fiind și preot de la cari de la dânsul ca altceva a lui avut sub stăpânirea mea s-au primit”⁴⁸. Același preot notează că și fratele său, care avea aceeași îndeletnicire, a mai adăugat modestei biblioteci un număr de 6 cărți religioase, cumpărate cu 80 florini: *Octoih*, *Evangheliar*, *Apostol*, *Cazania*, *Liturgier* și *Catavasier*. Într-un inventar⁴⁹ efectuat la mijlocul secolului al XIX-lea, în 1855, se specifică că la Nădlac sunt 49 de cărți, dintre care 20 erau în limba sârbă, restul fiind în românește. În inventarul „Despre averea mobilă a stei bis. și școale, gr. orient. române din opidul Nădlacu făcută la anul 1880”⁵⁰ apar doar cărțile românești, deoarece cele sârbești au fost luate de comunitatea sârbă în momentul despărțirii celor două comunități ortodoxe, în 1872. Periodic Consistoriul Diecezan emitea circulare prin care recomanda spre cumpărare pentru bibliotecile parohiale diferite lucrări „trebuincioase”, apărute la Tipografia Diecezană arădeană sau în alte părți. În 22 august 1922 pe adresa oficiului parohial s-a primit un circular în care se precizează că în biblioteca parohială ar trebui să intre „cărți cu materii care să-i ridice [cititorului] mândria de român și de creștin, cari să-i influențeze moralul și să-i orienteze și celelalte trebuințe ale vieții sale”. „Biblioteca parohială trebuie considerată de un tovarăș de muncă, care îl sprijinește efectiv pe preot în activitatea sa pastorală”. În „vremurile apuse ... tocmai cărțile cele mai bune erau oprite de stăpânirea străină să intre în bibliotecile noastre”⁵¹. Într-un inventar⁵² din anul 1928 se constată că biblioteca oficiului parohial avea 73 de volume, iar biblioteca parohială (împreună

⁴⁷ Mircea Păcurariu, Gheorghe Lițiu, Vasile Popeangă, Ioana Cristache-Panait, Radu Popa, *Episcopia Aradului. Istorie. Viață culturală. Monumente de artă*, Edit. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, 1989, p. 209; Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 384.

⁴⁸ Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Aradului, dosarul nr. 115, document 106/1826, P. Vesa, *op. cit.*, p. 384.

⁴⁹ P. Vesa, *op. cit.*, p. 643.

⁵⁰ A. P. O. R. Nădlac, dosarul nr. 2/1886-1890, f. 19.

⁵¹ *Ibidem*, dosarul nr. 1/1920-1923, f. 312.

⁵² *Ibidem*, dosarul nr. 16/1920-1952, f. 174; dosarul nr. 3/1928-1931, f. 394, 465.

cu fosta bibliotecă școlară) avea 392 volume. După numai un an biblioteca oficiului parohial a numărat 113 volume⁵³. În anul 1951 în biblioteca parohială erau 377 cărți și mai există 23 de „volume epurate”. Astăzi biblioteca parohială numără peste 400 de volume. Pe lângă cărți din diferite domenii (religie, istorie, literatură, artă, agricultură etc.) pe rafturile bibliotecii se găsesc colecții (incomplete) ale publicației editată sub egida Episcopiei Aradului (*Biserica și Școala*), precum și a altor eparhii (*Mitropolia Banatului – Timișoara; Telegraful – Sibiu; Biserica Ortodoxă Română și Ortodoxia – București; și altele*). Activități filantropice. Donațiile sunt o formă a pietății creștine, dar prin donații se urmărește și un scop spiritual, exprimându-se adesea dorința donatorului ca preotul să se roage pentru iertarea păcatelor personale sau ale familiei donatorului. Cea mai importantă și cea mai veche fundațiune filantropică de la Nădlac a fost cea lăsată prin testament de „parohianul de odinioară din Nădlac” Dimitrie Cioroabă și soția sa Marica, născută Aleteanu, „economi” din Nădlac⁵⁴. „Legatul lui Mitru Cioroabă și a soției acestuia Maria Aleteanu” a fost inițiat la data de 20 martie 1864. Scopul era de a ajuta cu bani „acei tanari gr.-or. rom. din comuna Nădlac care se pregătesc la ceva cariera științifică” la gimnazii, școli reale sau „alte institute științifice”. Capitalul inițial a fost de 400 florini „bani numerari” și un sfert de sesie de pământ. A doua fundațiune ca însemnătate pentru nădlăcani a fost fundațiunea Toma Noghiu⁵⁵. Fundațiunea a fost înființată la data 24 noiembrie 1886, când credinciosul Toma Noghiu și soția sa Ana, care nu au avut urmași direcți, au donat bisericii 5 jugăre („lanție”) de pământ în valoare de 2500 florini, dar și-a început efectiv activitatea în anul 1891. Scopul declarat al acestei donații a fost ca birul preoțesc să nu se mai ceară de la credincioși și să fie plătit din venitele acestei donații. De-a lungul timpului s-au contabilizat și alte diferite donații „mai pe mulți ani prin oferte benevole ale credincioșilor” către Biserică, atât în bani, cât și în obiecte (pământ, acțiuni sau diverse obiecte de cult). Aceste au avut ca scop fie ajutorarea școlarelor cu bani, rechizite sau haine, fie doar îmbogățirea bisericii cu diverse obiecte de cult.

E. PROFILUL ACTUAL AL PAROHIEI

Activități culturale. În anul 2005, cu ocazia primei manifestări *Zilele orașului*, a luat ființă un ansamblu de dansuri, numit „Junii Nădlacului”, din care fac parte tineri nădlăcani iubitori de folclor. Instructori sunt fam. de învățători Ioan și Delia Borlea. Totodată s-a înființat și o asociație culturală cu același nume, care are ca obiect de activitate promovarea valorilor culturale ortodoxe a Nădlacului. Prin grija conducerii asociației în anul 2008 s-a reeditat

⁵³ *Ibidem*, dosarul nr. 3/1928-1931, f. 185.

⁵⁴ Gabriela Adina Marco, *Fundația filantropică Dimitrie Cioroabă*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul X, nr. 2 (37), aprilie 2009, p. 2.

⁵⁵ Idem, *Fonduri și Fundațiuni cultural-filantropice patronate de Parohia Ortodoxă Română din Nădlac. Donații către Biserică*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XIII, nr. 1 (51), aprilie 2012, p. 2-3.

monografia localității tipărită în anul 1936⁵⁶. În fiecare an, asociația este co-organizatoare a manifestărilor prilejuite de sărbătorirea Zilei Naționale a României, în 1 decembrie. O altă activitate a asociației este organizarea de concerte de colinde, cu participarea corului bisericii ortodoxe din Nădlac și a unor coruri invitate din localitate sau din comunele din jur. Ecclesia. În toamna anului 1999⁵⁷, un grup de tineri credincioși din Nădlac împreună cu preotul Ștefan Păcurar au avut ideea apariției unei reviste ortodoxe, fapt salutat atât de conducerea parohiei locale, cât și de Arhiepiscopia Aradului, prin Î. P. S. Dr. Timotei Sevcicu. Încă de la primul număr, Revista „Ecclesia” a avut o misiune culturală, educațională, apologetică, profund spirituală și autentic românească. Tematica abordată în paginile revistei se axează pe aspectele privind spiritualitatea ortodoxă, evenimentele și sărbătorile religioase, îmbinându-se armonios cu eseurile filosofice sau editoriale culturale. Pagini din trecutul istoric local sunt dezvăluite printr-o rubrică permanentă, prin intermediul căreia cititorii pot afla crâmpoșe din istoria Nădlacului și a parohiilor ortodoxe din localitate atât cea română, cât și cea sârbă. Sprijinind creativitatea și talentul literar, paginile revistei au adăpostit și creații literare ale tinerelor noastre speranțe, elevi și studenți. De asemenea, cititorul poate să admire și talentul artistic local, prin diverse desene religioase realizate de copiii și tinerii nădlăcani. Revista „Ecclesia” se realizează exclusiv din donația credincioșilor, fiind distribuită gratuit, atât în Nădlac, cât și în unele parohii din Arad (Biserica Cuvioasa Parascheva din incinta Spitalului Clinic Județean de Urgență și Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Arad-Micălaca Nouă) sau Timișoara (la bisericuța studenților). Exemplare ale revistei noastre au ajuns și în comunitățile de români din străinătate (Ungaria, Serbia, Germania, Irlanda de Nord etc.). Începând cu luna iunie 2013, revista „Ecclesia” a primit număr ISSN de la Biblioteca Națională a României, fiind recunoscută și introdusă în baza de date a publicațiilor seriale din România.

BIBLIOGRAFIE

1. Documente inedite

Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Aradului, dosarul nr. 115/1826

Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Nădlac, *fond Oficiul Parohial Ortodox Român (A. P. O. R. Nădlac)*: dosarul nr. 1/1920-1923; dosarul nr. 2/1886-1890; dosarul nr. 3/1928-1931; dosarul nr. 4/1894-1896; dosarul nr. 5/1935-1940; dosarul nr. 16/1920-1952; registrul nr. 55/1879-1894; registrul nr. 56/1894-1898; registrul nr. 60/1915-1943.

⁵⁶ Petre Țiucra Pribeagul, *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, ediția I, București, Imprimeria Căilor Ferate Române, 1936; Petre Țiucra Pribeagul, *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, ediția II, Arad, edit. Ramira, 2008.

⁵⁷ *Ecclesia – 15 ani – număr aniversar 1999-2014*, în „Ecclesia”, (Nădlac), Anul XV, nr. 5 (66), decembrie 2014, p. 1.

2. Studii și lucrări

Aradul, permanență în istoria patriei, Arad, 1978; Ardelean, Aurel, *Flora și vegetația județului Arad*, București, edit. Academiei Române, 2006; Chișa, Dimitrie Ioan Zaicu (1868-1914) – *pictorul bisericii ortodoxe române din Nădlac - micromonografie*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul IX, nr. 4 (34), august 2008, p. 4-5; Costea, Ștefan; Costea, Dumitru D., *Șeitin. O așezare românească milenară de pe Mureșul Inferior*, Arad, edit. Mirador, 1998; *Ecclesia – 15 ani – număr aniversar 1999-2014*, în „Ecclesia”, (Nădlac), Anul XV, nr. 5 (66), decembrie 2014, p. 1; Haan, L'udovit; Zajac, Daniel, *Dejepis stareho i noveho Nadlaku*, Nadlaku, vidal D.Z.S.Č.R.S., 1994; *În amintirea unui slujitor al Sfântului Altar: Vasile Bărbuț (1921-1998)*, în „Calea mântuirii”, (Arad), anul IX, serie nouă, nr. 47 (444), 16 noiembrie 2008, p. 3; Marco, Gabriela Adina, *Corul Bisericii Ortodoxe din Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul VIII, nr. 2 (27), mai 2007, p. 2; Idem, *Corul de copii*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XII, nr. 2 (48), iunie 2011, p. 2; Idem, *Despărțirea dintre comunitățile românească și sârbească de la Nădlac*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări”, vol. III, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2011, pp. 82-101; Idem, „*Dinastia Chicin – o familie de intelectuali nădlăcani*”, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XVI, nr. 2 (68), mai, iunie 2015, p. 2-3; Idem, *Familia Cervencovici – „dinastie” de preoți*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XV, nr. 4 (65), noiembrie 2014, p. 2; Idem, *Familia nobiliară Jakšić de Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XI, nr. 3 (44), august 2010 [nr. 4 (45), noiembrie 2010], p. 2-3; Idem, *Familia nobiliară Mercea de Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XV, nr. 3 (64), august 2014, p. 2; Idem, *Familia Șerban – generații peste timp*, în „Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. V, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012, pp. 110-122; Idem, *Fundația filantropică Dimitrie Cioroabă*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul X, nr. 2 (37), aprilie 2009, p. 2; Idem, *Fonduri și Fundațiuni cultural-filantropice patronate de Parohia Ortodoxă Română din Nădlac. Donații către Biserică*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XIII, nr. 1 (51), aprilie 2012, p. 2-3; Idem, *Istoricul construirii bisericii ortodoxe române din Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul IX, nr. 2 (32), aprilie 2008, p. 2; Idem, *Începutul școlii confesionale de la Nădlac. Învățătorii din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XIV, nr. 1 (56), martie 2013, p. 2; Idem, *Monumentele eroilor din Nădlac*, în „Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani de la Marea Unire”, vol. VII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2013, pp. 282-288; Idem, *Monumentele eroilor ortodocși din Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul IX, nr. 3 (33), iunie 2008, p. 2; Idem, *Nădlăcani „martori” la realizarea Memorandumului din 1892*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul X, nr. 1 (36), martie 2009, p. 2; Idem, *Numele localității Nădlac*, în „Ecclesia”

(Nădlac), anul XIV, nr. 4 (59), august 2013, p. 1-2; Idem, *Obiecte de metal (clopote) rechiziționate de armata austro-ungară în timpul primului război mondial*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. X, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2015, pp. 157-162; Idem, *Politica culturală a Parohiei Ortodoxe Române de la Nădlac până la Unirea din 1918*, în „Buletinul „Casa cărții” al Bibliotecii „Tudor Arghezi””, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2008, pp. 178-193; Idem, *Preoți nădlăcani proveniți din familii nobiliare*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XI, nr. 5 (46), decembrie 2010, p. 2-3; Idem, *Protopopiatul ortodox Nădlac*, în „Ecclesia” (Nădlac), anul XI, nr. 2 (43), mai 2010, p. 2; Idem, *Reuniunea învățătorilor arădeni. Ședința de la Nădlac din 1910*, în *Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani*, vol. VIII, coordonatori Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2014, pp. 567-577; Medeleanu, Horia, *Valori de artă veche românească în colecția mănăstirii “Sf. Simion Stâlpnicul” din Arad-Gai*, Arad, 1986; Păcurariu, Mircea, Lițiu, Gheorghe, Popeangă, Vasile, Cristache-Panait, Ioana, Popa, Radu, *Episcopia Aradului. Istorie. Viață culturală. Monumente de artă*, Edit. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, 1989; Țiucra Pribeagul, Petre *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, ediția I, București, Imprimeria Căilor Ferate Române, 1936; Idem, *Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad*, ediția II, Arad, edit. Ramira, 2008; Vesa, Pavel, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2008; Idem, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2006.